

वा० रा०

॥ १६ ॥

उद्योगमेवाह ॥ उपेति आचम्येत्यर्थः ॥ सम्यक्संस्तुताचमनरीत्या ॥ इदमन्येषामपि प्रायत्यसंपादकानामुपलक्षणं ॥ प्राग्वेषुदुर्भेषु स्थित्वा धर्मेण योगजेन ब्रह्मप्रसादरूपेण च गतिं रामादीनां चरितरूपां अन्वेषते अतियत्नेन पश्यति स्म ॥ २ ॥ रामेत्यादिश्लोकद्वयमेकं वाक्यं ॥ भार्याः कौसल्याद्याः तत्सहितेन दशरथेन रामादिभिश्च यत्प्राप्तं संबद्धं चरितं राजपालनादिरूपं हसितादिरूपं च तत्सर्वं तत्र समाधौ तत्त्वतः धर्मवीर्येण योगजबलेन पश्यति स्म ॥ ३ ॥ ४ ॥ अयोध्यावासकालिकं च निरीक्ष्य तदनंतरं वनकालिकं च निरीक्षितमित्याह ॥ स्त्रीतृतीयेनेति ॥ द्वितीयोलक्ष्मणः तत्सर्वं चेति चस्य तदुत्तरकालिकमुत्तरकाण्डस्थं चेत्यर्थ इत्यपरे ॥ ५ ॥ नेदं दर्शनं स्वप्नवदित्याह ॥ तत इति ॥ पूर्वाचरितयोगा

उपस्पृश्योदकं सम्यङ्मुनिः स्थित्वा कृतांजलिः ॥ प्राचीनाग्रेषु दुर्भेषु धर्मेणान्वेषते गतिं ॥ २ ॥ रामलक्ष्मणसीताभीराज्ञादशरथेन च ॥ सभार्येण सराष्ट्रेण यत्प्राप्तं तत्र तत्त्वतः ॥ ३ ॥ हसितं भाषितं चैव गतिर्यावच्च चेष्टितं ॥ तत्सर्वं धर्मवीर्येण यथावत्संप्रपश्यति ॥ ४ ॥ स्त्रीतृतीयेन च तथा यत्प्राप्तं चरतावने ॥ सत्यसंघेन रामेण तत्सर्वं चान्ववैक्षत ॥ ५ ॥ ततः पश्यति धर्मात्मा तत्सर्वं योगमास्थितः ॥ पुरायत्तत्र निर्वृत्तं पाणावामलकं यथा ॥ ६ ॥ तत्सर्वं तत्त्वतो दृष्ट्वा धर्मेण समहामतिः ॥ अभिरामस्य रामस्य तत्सर्वं कर्तुमुद्यतः ॥ ७ ॥ कामार्थगुणसंयुक्तं धर्मांशगुणविस्तरं ॥ समुद्रमिव रत्नाढ्यं सर्वश्रुतिमनोहरं ॥ ८ ॥ स यथा कथितं पूर्वनारदेन महात्मना ॥ रघुवंशस्य चरितं चकार भगवान्मुनिः ॥ ९ ॥

भ्यासादित्यर्थः ॥ योगं समाधिं तत्र समाधौ पुरा पश्यति अपश्यदित्यर्थः ॥ यन्निर्वृत्तं जातं इदमुपलक्षणं यच्च भावितं चरित्रं पश्यति स्मेति यावत् ॥ ६ ॥ तदिति ॥ धर्मेण योगजेन अतएव महामतिः ॥ तत्सर्वं मतीतमनागतं च तद्विषयं काव्यं ॥ अभिरामस्येत्यनेन तादृशकाव्यकरणस्य रागप्राप्तोक्ता ॥ ७ ॥ कामेति ॥ कर्मरूपो योः पुरुषार्थस्तद्रूपेण गुणेन फलेन युक्तं ॥ धर्मार्थरूपपुरुषार्थफलेन विस्तरवत् विस्तरेण तदुभयप्रतिपादकं तद्वाच्येत्यर्थः ॥ रत्नैः काव्यगुणालंकारव्यंग्यैराढ्यपूर्णं ॥ सर्वश्रुतीनां मनोभूताः सारभूताः उपनिषदस्तासां हरं तदर्थं प्रतिपादकं तेन मोक्षफलकत्वं ॥ व्याख्यानानंतरं त्वचमत्कारीत्युपेक्षितं ॥ ८ ॥ स इति ॥ रघुवंशस्य तद्वंशावतीर्णरामस्य नारदकथनक्रमेणैव तच्चरितं तत्प्रतिपादकं काव्यं चकारेत्यर्थः ॥ ९ ॥

वा० कां०

॥ १६ ॥